

Самара В. С.
*аспірант кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Проблеми функціонування касаційного оскарження в адміністративному судочинстві після судової реформи 2016-2020 років

Реформування судової системи України, розпочате у 2016 році, внесло суттєві зміни до механізму касаційного оскарження в адміністративному судочинстві. Запровадження у січні 2020 року системи "касаційних фільтрів" мало на меті оптимізувати навантаження на Верховний Суд та забезпечити ефективність касаційного перегляду справ. Однак практична реалізація цих нововведень породила низку проблемних питань щодо доступності правосуддя та дієвості механізмів судового захисту.

Особливої актуальності набуває проблема забезпечення балансу між необхідністю розвантаження касаційної інстанції та гарантуванням конституційного права на судовий захист. Аналіз судової практики свідчить про наявність суперечностей у застосуванні критеріїв допустимості касаційних скарг, що створює ризики для реалізації принципу правової визначеності та єдності судової практики.

Так здійснюючи аналіз положень КАС України [1], що регулюють дане питання, встановлено, що при зверненні до касаційного суду, щодо оскарження рішень постановлених у справах нескладного характеру та в інших справах, які розглядаються в порядку спрощеного судочинства, заявник повинен стверджувати в касаційній скарзі про наявність одного або кількох критеріїв, зазначених у пунктах а-г вищевикладеної норми. При цьому, з практики Верховного Суду вбачається, що критерії які закріплені у ч.4 ст. 328 КАС України, щодо підстав касаційного оскарження, є загальними, і поширюються на всі випадки касаційного оскарження, тобто, повинні також бути дотриманні і при оскарженні рішень у малозначних справах. В результаті, під час подачі касаційної скарги на рішення суду у малозначній справі, або іншій, яка була розглянута за правилами спрощеного провадження, ми бачимо застосування «подвійних» касаційних фільтрів, що в свою чергу дуже ускладнює реалізацію принципу касаційного оскарження в адміністративному судочинстві.

Загалом, можна сказати, що існування «касаційних фільтрів» може здатися виправданим з огляду на перевантаженість судів справами. Однак поточні формулювання КАС України залишають багато питань щодо можливості забезпечення єдиного підходу у застосуванні таких фільтрів та можливості ефективного функціонування Верховного Суду як суду касаційної інстанції, що забезпечило б дотримання гарантій єдності підходів судового правозастосування на всіх рівнях.

Проте, якщо все ж таки особи пройшла ці фільтри, то виникає наступне питання – необхідність дотримання вимог касаційної скарги. Так, першою і найголовнішою умовою реалізації права на касаційне оскарження в адміністративному судочинстві є дотримання вимог, що висувуються до касаційної скарги, які закріплені в КАС України. У разі ж наявності недоліків

касаційної скарги або певних обставин, настають наслідки, які умовно можна поділити на 2 групи:

1. Недолік, який можна усунути виправленням. Це може призвести до відкриття провадження щодо розгляду справи. Наприклад, несплачені судові збори за подання скарги. У таких випадках касаційний суд залишає скаргу без руху та надає заявнику строк для усунення недоліків. В свою чергу, якщо скаржник не усуне недоліки за час, який наданий судом, то суд касаційної інстанції повертає касаційну скаргу та не приймає її до розгляду.

2. Недоліки та обставини, які унеможливають відкриття провадження про скасування та спричиняють повернення скарг про скасування на розгляд або відмову у провадженні про скасування.

Також, положеннями КАС України визначено і інші підстави для повернення касаційної скарги. Вони закріплені у ч. 5 ст. 332 КАС України та включають такі випадки:

1. Касаційна скарга подана особою, яка не має адміністративної процесуальної дієздатності, не підписана або ж підписана особою, яка не може її підписувати, або ж підписана особою, посадове становище якої не вказано.

2. Касаційну скаргу подано в інший спосіб, ніж до Верховного Суду.

3. Скаржник відкликав касаційну скаргу до надсилання ухвали про відкриття касаційного провадження.

4. Касаційна скарга не містить підстав для оскарження судового рішення в касаційному порядку, що визначений КАС України.

Що ж стосується відмови у відкритті касаційного провадження, то це так званий безальтернативний випадок, який застосується коли касаційне провадження неможливо відкрити. Даний випадок не є порушенням ст. 6 Конвенції про захист прав і основоположних свобод яка закріплює право на доступ до правосуддя. Отже, згідно ст. 333 КАС України, суд касаційної інстанції відмовляє у відкритті касаційного провадження якщо:

1. Касаційну скаргу подано на судові рішення, що не може бути оскаржене у касаційному порядку. Це одна з найчисленніших випадків відмови у відкритті касаційного провадження після введення «касаційних фільтрів» у січні 2020 року.

2. Коли є ухвала про закриття касаційного провадження у зв'язку з відмовою від раніше поданої касаційної скарги цієї самої особи на це ж судові рішення. Цей пункт стосується тих випадків, коли раніше скаржник у касаційному провадженні відмовився від поданої ним скарги і така відмова була прийнята Верховним Судом, у результаті чого касаційне провадження закривається, а в подальшому така особа позбавлена можливості повторно звертатись з касаційною скаргою у цій справі.

3. Випадки, коли є постанова про залишення касаційної скарги цієї ж особи без задоволення або ухвала про відмову у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою цієї особи на це саме судові рішення.

4. Скаржник не подав заяву про поновлення строку на касаційне оскарження або наведені ним підстави для поновлення такого строку визначено судом неповажними.

5. Суд у наступних випадках дійшов висновку, що касаційна скарга є необґрунтованою, зокрема: а) у випадку оскарження ухвали (крім ухвали, якою

закінчено розгляд справи), якщо правильне застосування норми права є очевидним і не викликає розумних сумнівів щодо її застосування чи тлумачення. б) суд відмовляє у відкритті касаційного провадження з перегляду ухвали про повернення заяви позивачеві (заявникові), а також судових рішень у деяких категорія справ, зокрема у справах за адміністративними позовами органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування про встановлення обмеження щодо реалізації права на свободу мирних зібрань, у справах за адміністративними позовами про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань, у справах з приводу рішень, дій або бездіяльності органу державної виконавчої служби, приватного виконавця та у справах за адміністративними позовами з приводу примусового повернення чи примусового видворення іноземців або осіб без громадянства за межі території України, якщо рішення касаційного суду за наслідками розгляду такої скарги не може мати значення для формування єдиної правозастосовної практики.

6. Верховний Суд вже викладав у висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, порушеного в касаційній скарзі на рішення суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи та/ або постанову суду апеляційної інстанції повністю або частково, і суд апеляційної інстанції переглянув судові рішення відповідно до такого висновку (крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку або коли Верховний Суд вважатиме за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах).

Отже, касаційне провадження в адміністративному судочинстві є факультативною стадією адміністративного процесу, що полягає у перегляді Верховним Судом рішень, а також окремих ухвал суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанов чи деяких ухвал суду апеляційної інстанції повністю або частково щодо неправильного застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права у випадках, встановлених законом. Реалізація права на касаційне оскарження в адміністративному судочинстві, на сьогоднішній день в Україні є доволі складним питанням, оскільки судові реформи впровадили низку обмежень у вигляді фільтрів. Для вирішення питання про відкриття касаційного провадження у справі суд касаційної інстанції мусить перевірити касаційну скаргу на її відповідність положенням чинного КАС України, і у разі відсутності підстав для залишення без руху, для повернення, для відмову у відкритті провадження - відкриває провадження у справі. Відмова у відкритті касаційного провадження має наслідком неможливість повторного звернення з касаційною скаргою у відповідній справі, а відтак має вноситися лише з підстав, визначених законом, адже в іншому випадку може бути порушеним право особи на доступ до правосуддя, гарантований ст. 55 Конституції України, а також ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Література

1. Кодекс адміністративного судочинства України. Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>